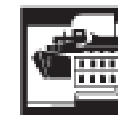

HÀ NỘI
MỘT THỜI CHIẾN TRANH

NHÀ XUẤT BẢN TỔNG HỢP THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

Hà Nội, Một thời chiến tranh.

Hà Nội một thời...

Một thời không xa.! Vẫn còn vương víu mãi trong tâm thức bao người,lưu dấu trong nhạc và thơ, là hình ảnh của một Hà Nội xưa, vào những năm 40 của thế kỷ trước. Một thời, Hà Nội căng mình, gan góc chịu đựng bao mất mát, tóc tang, tàn phá. Chiến tranh đè nặng, in dấu khắp mọi góc phố, nẻo đường và trên những mắt nhìn đăm chiêu, đau đáu....

Ai đã từng nghe *Hà Nội băm sáu phố phường* trong khúc ca dao xưa và mường tượng ra Hà Nội thanh lịch một thời trong văn Thạch Lam mơ hồ, xa vắng…, hay Hà Nội thao thiết, sâu lắng yêu thương trong từng món ngon, Hà Nội bốn mùa hoa lá trong *Thương nhớ mười hai* đầy ắp nỗi niềm tâm sự của nhà văn Vũ Bằng. Hà Nội thật gần gũi thân quen ngay cả với những ai chưa có dịp đến thăm, dù chỉ một lần? Hà Nội trong tâm tưởng hay trong trí nhớ; lắng sâu, bền chắc...

Nhưng có lẽ chưa bao giờ dâng lên trong tôi cái cảm xúc tràn đầy hào hùng mãnh liệt như khi lần giở xem những tấm ảnh ghi lại tâm hồn, vóc dáng Hà Nột một thời, của gần bảy mươi năm trước đây: Những hình ảnh đã đi vào ống kính đầy thao thức trăn trở của Hà Nội những năm 1940 đến 1950 của hai chàng trai trẻ ở số 71 phố Hàng Than, quận Hoàn Kiếm, Hà Nội. Đó là hai anh em ruột, nghệ sĩ nhiếp ảnh: **Trần Đình Nhung** và **Trần Văn Vẽ**.

Ông Trần Đình Nhung sinh năm Ất Tỵ (1905), cả cuộc đời say mê và gắn bó với nghệ thuật nhiếp ảnh, đã đi và ghi lại rất nhiều, dưới nhiều góc cạnh, hình ảnh Hà Nội lúc bấy giờ. Tiếc thay, ông đã qua đời năm Nhâm Thìn (1952) tại Hà Nội vì cơn bạo bệnh. Song, tất cả những gì ông Nhung thực hiện đã được người em và cũng là đồng tác giả là Trần Văn Vẽ (sinh năm 1930, Hà Nội, mất năm 1988 tại Sài Gòn) ra công cất giữ cẩn thận và rồi giao lại cho người cháu nội là Trần Kim Bảng tiếp tục giữ gìn. Cho đến nay.

Trước mắt chúng ta hôm nay là những hình ảnh chọn lọc từ trên dưới 150 tấm hình tái hiện tất cả **Hà Nội chinh chiến một thời**. Những người con, những người yêu quý Hà Nội - thủ đô dẫu còn ở Hà Nội hay đã đi lưu lạc nơi đâu gần xa, đó vẫn mãi là những hình ảnh ghi sâu trong ký ức, đau đáu, không thể nào quên.

Xem, để có dịp lại *sống và hồi nhớ lại*, đã có một thời không xa, Hà Nội là thế đó!

Hà Nội cổ kính, trầm lặng, thơ mộng hiền hòa có Hồ Hoàn Kiếm, với đền Ngọc Sơn, cầu Thê Húc, đài Nghiên, tháp Bút viết lên trời xanh (Tả Thanh Thiên) khát vọng sâu lắng, có Hồ Tây bát ngát khói sương lãng đãng Phủ Tây Hồ. Có chùa Một Cột ngót ngàn năm tuổi, xây dựng dưới thời Lý Thái Tông (1028-1054), có Văn Miếu - Quốc Tử Giám (1076), trường đại học đầu tiên của đất

nước ngàn năm văn hiến... Hà Nội với 36 phố phường – Hàng Cỏ, hàng Gai, hàng Hài, hàng Lược, hàng Khay, hàng Nón, hàng Trống, hàng Đàn, hàng Guốc, hàng Quạt, hàng Buồm, hàng Ngang, hàng Vôi, hàng Bạc, hàng Giấy, hàng Than... Như trong câu hát Em Hà Nội Hàng Đường trong giọng nói/ Để Hàng Bông êm ái lót cơn mơ/ Thương những buổi chiều Bác Cổ ngày xưa...

Hà Nội đó có bao tên đường, tên phố thân quen. Ga Hàng Cỏ, cầu Long Biên, phố Sinh Từ,phố Hàng Buồm, Hàng Đào, chợ Đồng Xuân, chùa Cổ Ngư, ngõ Trạm, nhà hát Lớn, tháp nước Hàng Đậu, phố Hàng Nón, phố Hàng Đường, Khu Đấu Xảo, nhà Bát Giác – Vườn hoa Chí Linh, Cột cờ Hà Nội,... như man mác trong phần mở đầu bài thơ Đất Nước của nhà thơ Nguyễn Đình Thi (1924 – 2003):

Sáng mát trong như sáng năm xưa
Gió thổi mùa thu hương cốm mới
Tôi nhớ những ngày thu đã xa
Sáng chớm lạnh trong lòng Hà Nội
Những phố dài xao xác heo may
Người ra đi đầu không ngoảnh lại
Sau lưng thềm nắng lá rơi đầy..

Cũng chính trong không gian ấy, thời gian ấy mà những tấm ảnh về Hà Nội hào hùng khí phách của Trần Đình Nhung – Trần Văn Vẽ ra đời. Một Hà Nội thanh lịch tài hoa rêu phong cổ kính đã giũ áo lên đường, băng mình vào lửa đạn khói bom, tham gia hết mình vào cuộc chiến đấu vệ quốc

lịch sử kể từ sau ngày Toàn quốc kháng chiến 20. 12. 1946 theo lời kêu gọi của Chủ tịch nước Hồ Chí Minh.

Khung cảnh đô hội thanh bình với cuộc sống yên vui, trai thanh gái lịch, nơi tụ hội hồn thiêng đất nước, lịch sử ngàn năm, đã không còn. Tất cả không còn gì khác ngoài cảnh hoang tàn, ngổn ngang gạch ngói, cửa nhà, lầu phố sụp đổ vì chiến tranh!. Xem ảnh để cùng cảm nghe những giai điệu bi tráng hào hùng ngày nào của thủ đô Hà Nội vào ngày mở đầu cuộc kháng chiến dài lâu và đầy gian khổ , trước khi kết thúc cuộc chiến đấu thắng lợi vì Độc Lập - Tự Do - Hạnh Phúc bằng chiến thắng rực rỡ, chấn động Điện Biên Phủ ngày 7.5.1954:

Đây Hồ Gươm, Hồng Hà, Hồ Tây.
Đây lắng hồn núi sông ngàn năm.
Đây Thăng Long Đông Đô Hà Nội.
Hà Nội mến yêu.
Hà Nội cháy, khói lửa ngợp trời!
Hà Nội ầm ầm rung, Hà Nội vùng đứng lên!
Sông Hồng reo, Hà Nội vùng đứng lên...
(...)Hồng Hà tràn đầy Hồng Hà cuốn...
Hà Nội vui sao những cửa đầu ô
Tíu tít gánh gồng đây Ô Chợ Dừa

Kìa Ô Cầu Dền làn áo xanh nâu
Hà Nội tươi thắm sống vui phố hè
Bồi hồi chàng trai những đôi mắt nào
Quanh co chen quanh rộn ràng Đồng Xuân
Xanh tươi bát ngát Tây Hồ
Hàng Đào ríu rít Hàng Đường Hàng Bạc Hàng Gai...
Ôi thiết tha lòng ta biết bao nhiêu
Mỗi tấc đất Hà Nội đượm thắm máu hồng tươi...

(Nguyễn Đình Thi – Trường ca Người Hà Nội)

CAO QUẢNG VĂN

Hà Nội, Ngày trở về

Tùy bút của Đăng Lan

Tôi hiện đang sống ở Sài Gòn. Tôi đã hơn một lần dừng chân ở Huế. Nhưng quê quán tôi ở xa hơn nữa, giữa lòng Hà Nội. Và vào lúc này, nghĩ về Hà Nội, sau nhiều năm độc hành lữ thứ, tôi lại muốn trở về; như dòng sông chảy trôi miên viễn rồi một sớm nhận ra nước lại về nguồn.

Về lại Hà Nội, trong cái mông lung rối bời mờ mờ hiện hiện, tôi chỉ còn thấy hiện lên những con đường. Xa vời hồi tưởng là con đường rầy và những đoàn tàu thắng rợn người rầm rộ băng qua mặt lộ, phong ba di chuyển rung động cả căn nhà nhỏ bé của mẹ, lừng lững đi vào sân ga Hà Nội. Sợ hãi, chập chờn, ôi, những sực tỉnh nửa khuya từ tấm bé - chuyến xe tốc hành đến từ Hải Phòng 12 giờ đêm: giữa giấc ngủ nồng hơi mẹ, chợt chen vào hơi vị của than tàu, tiếng gọi của còi tàu và ma lực quyến rũ của ý hướng mang mang một dời bỏ và những lên đường. Tôi rời hơi ấm của mẹ tôi để đi vào những giấc mơ đại dương trời xa và rộng chỉ còn là một con đường cong chấm dứt chân trời. Những giấc mơ đó thường kéo dài mất hút vào những giấc mơ lớn khác và thường kết liễu, đột ngột, khi mẹ tôi từ từ ngồi dậy - khí lạnh đêm tàu len nhẹ vào chiếc mền

nâu - khi giơ tay ra ôm và yên trí là mẹ thì bỗng sững sờ bởi chỉ bắt gặp một khoảng không giá buốt, một chiếc gối xạm màu đẫm hơi sương sớm ngoài trời.

Bốn mùa trôi đi nhòa bóng con đường,
Bàn chân bước gánh mây trời hồ hải [1]

Con đường nào cũng để xa nhà. Nghĩa là xa mẹ. Con đường chạy quanh bãi đá bóng Cột cờ, đi từ sớm để dành chỗ tốt, về thật chậm, chân dẫm lên sương của cỏ, bước chân ngần ngừ trước ngưỡng cửa nhà, lòng hồi hộp đón chờ ánh mắt trông mong của mẹ. Con đường ngoằn ngoèo làng Láng, Voi Phục, Cổ Ngư, nhịp bước dài mà nhẹ, tay nắm tay ai run rẫy chiêm chiếp tiếng chim non. Con đường... còn rất nhiều con đường... Và... con đường Hà Nội - Huế - Sài Gòn.

Con đường nào cũng để dẫn đi xa. Xa lòng mẹ.

Nhưng tôi lại nghĩ thêm rằng con đường nào nếu đã dẫn được đi xa tất cũng có thể dẫn về, dẫn trở lại. Và cũng bằng những con đường cũ, hơn một lần, tôi đã trở về để mong ước rất viễn vông, để giả tưởng rất hão huyền rằng... nếu mẹ tôi chưa mất...

Trong vô tận của linh hồn nguyệt nhật
Vẫn bao dung rừng lá thở xanh rì [2]

Và tôi sẽ nói với mẹ, rất yêu thương, lời của đứa con tuổi đã quá nửa đời người. Nói rằng:

Con bật khóc lần đầu qua ngõ hẹp
Giọt buồn vui từ đó chảy thành sông [3]

Và nơi này, lại tiếp tục đưa tôi về quá khứ.

Tôi nhủ tôi phải hưởng trọn vẹn những phút giây ***lạc hiện tại*** *vì tôi đã hiểu sau đó sẽ là cái vị bàng hoàng những phút giây* ***trở về hiện tại****. Nhưng tôi vẫn nhớ, nhớ lại những mối tình bạn gái, nhẹ nhàng trong sáng, cũng thương, cũng nhớ, cũng có thư gửi, cũng có ảnh trao. Tôi phác họa lại trong tôi hình ảnh những người bạn trai xa xưa. Những cuộc gặp gỡ tình cờ - tình cờ nhưng "chẳng có ai tẻ nhạt ở trên đời. Mỗi số phận chứa một phần cuộc sống". Những mối tình có thể nở ra. Những khóe mắt trao trên không rồi xa cách hẳn. Những bài thơ có thể thành lời. Những bản nhạc vang lên trong yên lặng.*

Tôi thường hình dung quá khứ như một vùng bát ngát, có sông rộng, núi cao, có rừng, có biển, có đường đô thị thênh thang, hẻm tối và ngõ cụt; một khoảng không gian mà người bộ hành dầu có thong thả đến mấy, cũng không thể dừng bước, cũng mới vội đi qua có một lần. Trên hành trình vội vã của một cuộc sống tiến về phía trước, nhiều lần tôi tự hứa sẽ quay trở lại, một ngày nào, một chiều nào đó, dầu chỉ để mà tiếc, mà hối, mà thương, dầu chỉ để bùi ngùi...

Mây bay năm tháng niềm quê cũ
Có một vầng trăng nhớ cổ thành[4]

Nhưng tôi vốn ngại quá khứ: Tôi biết rằng cái khoảng không gian đó của đời tôi, có nhiều dòng sông lạ, bờ sông lau lách đìu hiu, có quán nhỏ cạnh nhịp cầu dài như lòng sầu người con gái tương tư - nghĩa là có nhiều vị trí mang tên người đã khuất còn sống, nó sẽ buộc tôi dừng lại quá lâu, lạc vào quá nhiều ngõ ngách tâm tư, mãi mãi phiêu lưu mãi mãi, để từng giây từng phút xa với hiện tại, như thuyền ngư phủ lạc trong sương mất tiêu ánh lóe hải đăng. Tôi sợ quá khứ vì sợ cái giây phút hoảng hốt, người ngư phủ muốn về bến cũ, tôi muốn, tôi phải trở về hiện tại.

Nhưng tôi đang lạc vào đêm của Hà Nội, và mưa bụi bắt đầu, đang sửa soạn cho tôi một chuyến viễn

hành trở lại nhiều mùa mưa bụi cũ năm xưa... Hà Nội là thơ, là ký ức, là mối tình sâu nặng, luôn chờ đợi một tiếng chim hót để nhớ về mối nhân duyên gắn bó "tình nghĩa vợ chồng", muốn dứt đấy mà những buổi chiều "nắng chia nửa bãi" lại vẫn thấy ngậm ngùi. Chân quen lối cũ, đường cỏ xuyên qua nương khoai lại mòn thêm một lần dấn bước, một lần nữa... (thôi nhé!).

ĐĂNG LAN
TP.HCM

Chú thích:
(1) Thơ *Phạm Thư Cưu*
(2) Thơ *Miên Long*
(3) Thơ *Trần Phá Nhạc*
(4) Thơ *Cao Quảng Văn*

Ký ức Hà Nội, sau chiến tranh [1]

Đăng Lan

Ôi thiết tha lòng ta biết bao nhiêu

Mỗi tấc đất Hà Nội đượm thắm máu hồng tươi [2]

Người Hà Nội còn nhớ không, những chiều ngược đường Trường Thi, ven hồ Hoàn Kiếm, mặt hồ xa vắng, sương mỏng dâng lên, Tháp Rùa cô đơn, người Hà Nội thiêu Thân tiến lên; ngọn hải đăng là vùng ánh sáng Nhà Hát Lớn; người Hà Nội còn nhớ không, những bậc thềm dẫn lên cao, lên cao - giọng một Văn Phú ném bút lên đường, giọng một Hoàng Cầm dâng tình Kiều Loan - những vạt áo nhung đỏ, những vạt áo nhung đen, cổ ba ngấn trắng ngần, hương ấm mùi rơm phơi khô nắng hanh đồng mùa; người Hà Nội còn nhớ không, khi còn là chàng trai Hà Nội tóc bồng bềnh xanh thẳm màu trời thu đêm xuống, chiếc cravate nửa ngày chọn màu, nửa giờ thắt nút, túi rỗng không mà chân bước, mà cổ vươn cao như kẻ triệu phú, giàu hơi thở căng lồng ngực, giàu hồn thơ, giàu tiếng "con trai Hà Nội".

Người Hà Nội vùng Bàn Cờ, hẻm Nguyễn Tri Phương, ngã ba Cây Quéo, khu phố trệt Huyện Sĩ, Xóm Chiếu, Đường 20, phố Hàng Than hôm nay đã thôi là con trai Hà Nội - yểu mệnh vì hồn Hà Nội mà vĩnh lìa Hà Nội - còn nhớ không, một vài danh từ quen thuộc, cũ kỹ - Cống Trắng, đêm Khâm Thiên, đầu Hàng Gai rẽ ngả Hàng Đào, hồ Thiền Khuông, đường Carrau cây rũ lá cành gầy chấm phá nền thiên thanh, đường Quan Thánh cổ và nền như một dòng quý tộc và Trần Đình Nhung, Trần Văn Vẽ, Văn Phú Còn gì nữa? còn ai nữa?

Còn ai nữa? Đêm nay, tôi gọi hồn người cũ. Còn ai nữa mang nặng những khắc khoải bi thương sau chiến tranh Hà Nội?

Quán khách sầu ai đưa lá sang
Thiết tha tâm sự não can tràng
Sớm mưa đổ lạnh tình chăn gối
Chiều muộn chia xa chuyện đá vàng
Loạn lạc riêng gì nơi cát bụi
Phong trần chung cả chốn đài trang
Hỡi ơi rằng nghiệp rằng duyên đó
Một giấc ly hoài nhạt phấn hương

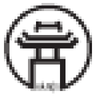
Bài thơ không hay, nhưng chứa đầy dâu bể, gió đã nổi ngoài trời, vó câu cuồng cẳng đập mạnh xuống mặt đường mà cương còn buộc chặt ngoài cổng trúc, nhưng đã đến lúc phải lên đường, để đi cho trọn một kiếp làm người, để chấm dứt một tấn bi kịch có chết chóc và chia ly, để tấm màn

nhung sân khấu Nhà Hát Lớn Hà Nội có thể buông xuống gọn và đẹp một đêm mở mùa kịch Hà Nội. Bài thơ không hay, nhưng Văn Phú đã vạch vội từng nét thơ từng nét kiếm trên vách cuộc đời. Cuộc đời đó, Đình Nhung và Văn Vẽ đã kịp để lại những mảng xám khi chúng ta lần giở từng trang sách này

Thời suy tưởng đã qua. Loài người bắt tay vào việc, xương máu từ giả hình hài, hiện nguyên bản thể, từ nay góp phần xây dựng đất nước. Luống cày đầu tiên nào mà thẳng tắp? những bàn tay vụng về của loài người đã biết nắm chặt đốc cày. Lòng đất tràn trề nhựa sống, dướn mình chờ đợi, ngượng ngùng ghì chặt mầm non. Trời và đất cùng rung lên một nhịp, cái nhịp đời đời của sự phối hợp điều hòa giữa âm và dương quấn quýt không thôi.

Sài Gòn vào hạ, 2010
Đăng Lan

Ghi chú:
*(1) Cảm tác từ hai tác giả bộ ảnh **Trần Đình Nhung** và **Trần Văn Vẽ***
(2) Nguyễn Đình Thi - Trường ca Người Hà Nội

TÂN MỸ

LONG

...THE XUAN...

DONG-PHUONG

JOB

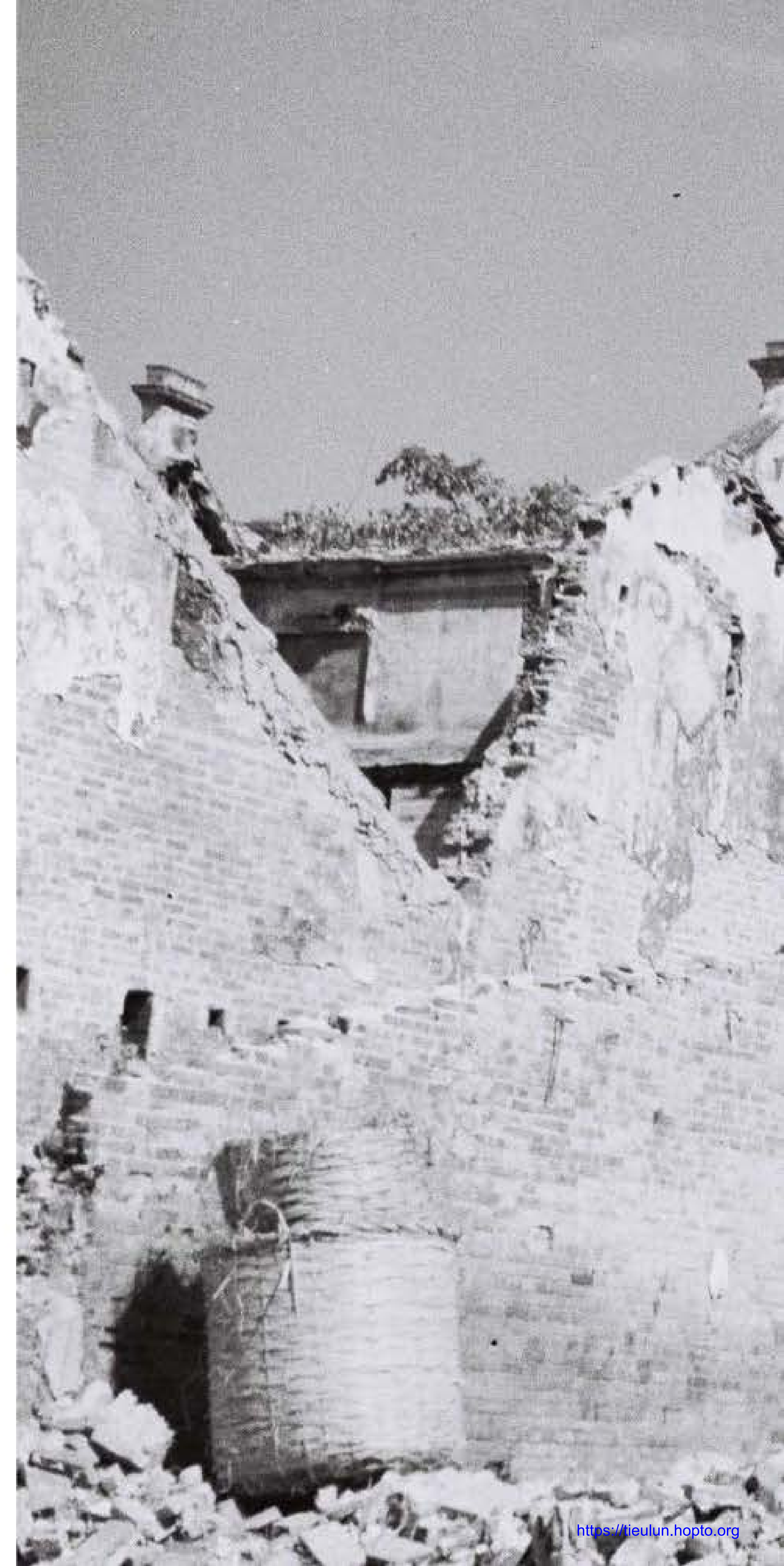

DAN TIEN

RUE

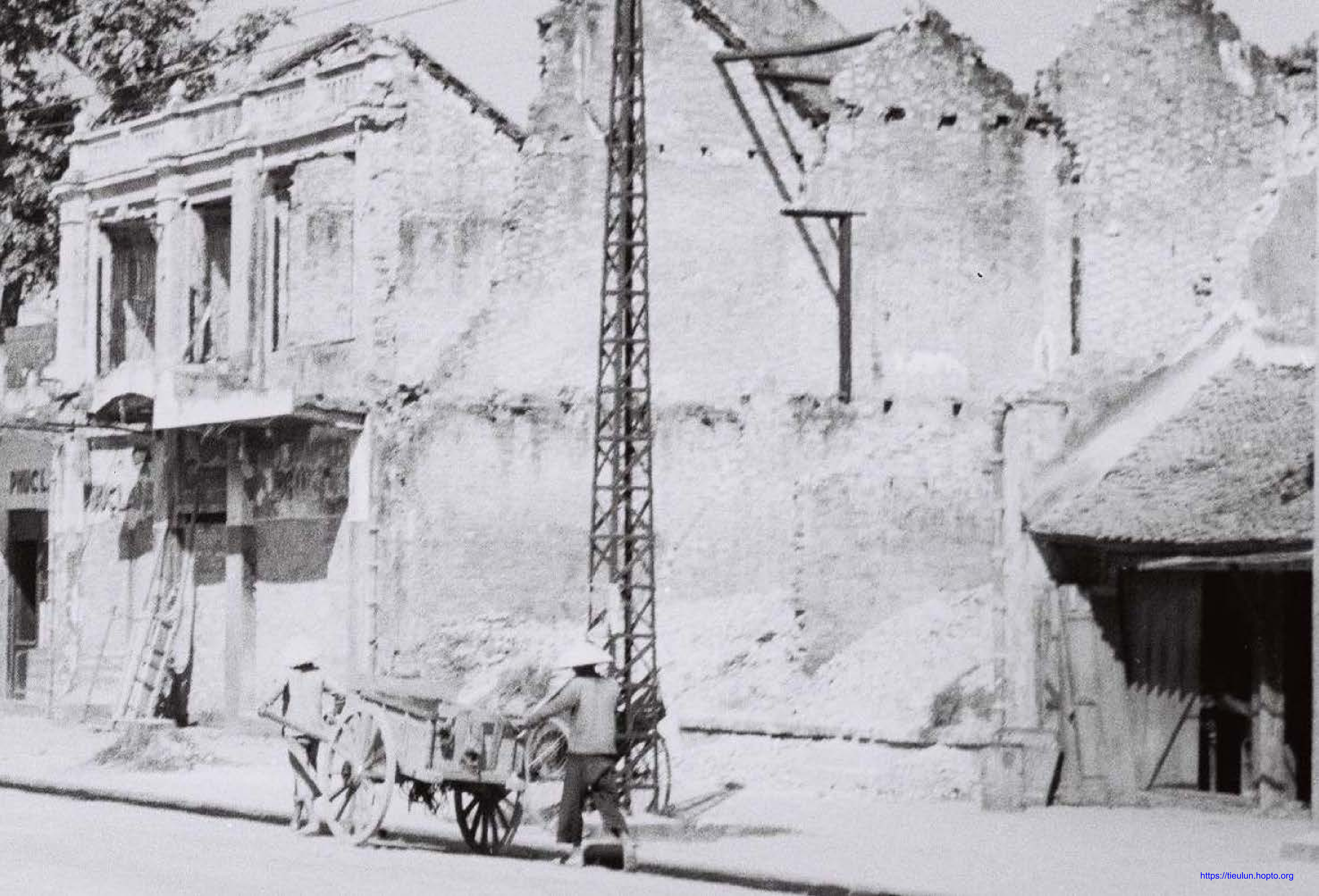

LAN

HÀ NỘI
MỘT THỜI CHIẾN TRANH

Chịu trách nhiệm xuất bản
NGUYỄN THỊ THANH HƯƠNG

Biên tập: PHẠM VĂN THỊNH

NHÀ XUẤT BẢN TỔNG HỢP TP. HỒ CHÍ MINH
NHÀ SÁCH TỔNG HỢP
62 Nguyễn Thị Minh Khai, Q.1
ĐT: 38225340 – 38296764 – 38247225
Fax: 84.8.38222726
Email: tonghop@nxbhcm.com.vn
Website: www.nxbhcm.com.vn / www.sachweb.vn

GPXB số: 1131–2012/CXB/670–123/THTPHCM ngày 24/9/2012.